

نکته های دستوری فارسی چهارم دبستان

درس اول

بعضی واژه ها ، زیر مجموعه هایی دارند؛ مثلاً وقتی ما می گوئیم «خانواده» کلمه هایی مثل پدر ، مادر ، خواهر و برادر، زیر مجموعه ی این واژه هستند

به گروه کلمه های زیر توجه کنید

فصل: بهار، تابستان ، پاییز و زمستان

میوه: پرتقال ، موز، سیب ، توت فرنگی

ورزش: فوتبال، کشتی، شنا، تنیس

گل: محمدی، مریم، زنبق، یاس

*****

درس دوم

۱. ویرگول یا درنگ نما (،) نشانه ی درنگ و مکث کوتاه در جمله است. این نشانه باعث می شود ما جمله ها را درست و صحیح بخوانیم و تفاوت معنی

جمله ها را درک کنیم؛ به تفاوت معنی جملات زیر توجه کنید

بخشش لازم نیست ، اعدامش کنید. بخشش، لازم نیست اعدامش کنید .

پدر علی ، از سفر برگشت . پدر، علی از سفر برگشت .

۲. به جمله ها یا عبارات کوتاهی که معنای زیادی داشته باشند و معمولاً مردم آن ها را در خاطر خود حفظ کنند، «ضرب المثل» یا مثل» می گویند

مانند: شتر دیدی ندیدی .

*****

درس سوم

۱. برخی کلمه ها مانند هم خوانده می شوند؛ اما املا و معنی متفاوتی دارند. مانند:

خار....تیغ / خوار....حقیر

حیات .... محوطه ی باز / خانه حیات .... زندگی

خان..... رئیس / خوان .... سفره

برای املا ی این گونه کلمه ها ، باید به معنی آن ها در جمله توجه کنیم مانند : پلیس مهربان، پیرزنی را از عرض خیابان گذراند. عرض.....پهنا / پدرم برای

کارخانه اش ارز دولتی دریافت کرد. ارز....پول خارجی

به این کلمه ها «هم آوا» یا «متشابه» می گویند .

۲. در پایان برخی کلمه ها ، نشانه ی کوچکی و تصغیر است؛ مانند: پیامک: یعنی پیام کوتاه / زاغک: یعنی زاغ کوچک .

درس چهارم

۱. جمله: کلمه یا مجموعه ای از کلمه هاست که پیامی را از گوینده به شنونده یا از نویسنده به خواننده می رساند؛ گوینده یا نویسنده برای انتقال گفته هایش از جمله استفاده می کند. مانند: من تلاش می کنم ....یک جمله است . من تلاش می کنم تا موفق شوم.... دوجمله است .

۲. جمله ها با توجه به معنی ومفهوم خود ، هر کدام لحن وآهنگ مخصوصی دارند که بهتر است هر جمله با لحن مناسب خود خوانده شود؛ برای مثال جمله های پرسشی با لحن سؤال و پرسش وجمله های تعجبی با آهنگ حیرت وتعجب خوانده می شوند.

درس پنجم

ترکیب یک « اسم+نامۀ » واژه ی جدید می سازد، مانند: کار+ نامۀ.....کارنامۀ؛ نوشته ای است که نتیجه ی کارهای هر فرد در آن می آید. روز+نامۀ.....روزنامۀ؛ نوشته ای است که هرروز مطالب جدید ومختلفی در آن می آید.

درس ششم

آموختیم که جمله ، یک یا چند کلمه است که پیام کاملی را از گوینده به شنونده یا از نویسنده به خواننده می رساند. بعضی جمله ها خبری به ما می دهند؛ مانند: فردا تعطیل است .

بعضی جمله ها احساسی را بیان می کنند؛ مانند : چه معلم مهربانی !

بعضی جمله ها پرسشی را مطرح می کنند؛ مانند: چرا آرش جان خود را فدا کرد؟

بعضی جمله ها به ما دستور می دهند؛ مانند : دقت کنید .

درس هفتم

۱. می آموزیم که با اضافه کردن کلمه ی «خود» به ابتدای برخی واژه ها می توان کلمه های جدید ساخت؛ به نمونه های زیر توجه کنید

خود + خواه ..... خودخواه ؛ به کسی می گویند که فقط به خودش فکر می کند

خود+ بین.....خودبین؛ به کسی می گویند که فقط خودش را می بیند

خود+ پسند.....خودپسند؛ به کسی می گویند که فقط رفتار خودش را می پسند

۲. هر داستان ، از قسمت ها وعناصر مختلفی تشکیل می شود

الف) شخصیت داستان : شخصیت هایی که در داستان حضوردارند؛ مانند : درخت سیب ، غنچه، نرگس ، گل های سوسن و.... در داستان

«انتظار»

ب) زمان: زمان داستان می تواند مربوط به گذشته ، حال یا آینده باشد

ج) اتفاق های داستان: حوادثی که در طول داستان اتفاق می افتد؛ مانند: آمدن محمدتقی از جنگ در داستان " انتظار "

د) نتیجه: نتیجه گیری از موضوع داستان؛ مانند: شادی گل چیده شده حتی پس از جدایی از شاخه ؛ زیرا به بهشت کلمات قرآن رسیده بود

*****

درس دهم

فعل: اصلی ترین و مهم ترین بخش جمله است که معنای اصلی جمله را می رساند و در زبان فارسی معمولاً در پایان جمله می آید.

به فعل های جمله های زیر توجه کنید

معلم ، خوب درس می دهد / رهبر به شهر ما آمد / مادران برای گرفتن کارنامه آمدند

یک جمله می تواند فقط یک کلمه باشد ؛ در این صورت آن یک کلمه حتماً فعل است؛ مانند: خرید

می تواند گروهی از کلمه ها باشد؛ مانند: کودکان ناشنوای تبریز ، خواندن و نوشتن را آموختند

نهاد (فاعل): قسمت ابتدای جمله که برای کامل کردن معنای جمله می آید «نهاد» نام دارد؛ مانند :

برادرم به دانشگاه رفت / خواهر کوچکم خوابید

*****

درس یازدهم

۱. جمله ها از نظر دستوری به چهار دسته تقسیم می شوند

جمله خبری ..... خبری را به ما می دهد؛ در پایان این نوع جمله ، نقطه (.) می گذاریم

جمله پرسشی..... پرسشی را مطرح می کند؛ در پایان این نوع جمله، علامت (؟) می گذاریم

جمله ی تعجبی (عاطفی) ..... احساس و عاطفه ی ما را بیان می کند؛ در پایان این نوع جمله ، علامت تعجب (!) می گذاریم

جمله ی امری ..... دستور یا خواهشی را نشان می دهد؛ در پایان این نوع جمله ، نقطه (.) می گذاریم

به نمونه های زیر توجه کنید

دشمنان فرار کردند. .... جمله ی خبری

آیا پیروزی نزدیک است؟ ..... جمله ی پرسشی

نگران نباش. .... جمله ی امری

چه آزادی شیرین و چه شوق وصف ناپذیری! ..... جمله عاطفی

۲. می آموزیم که با ترکیب کردن واژه ها با هم ، کلمه های جدید با معنی متفاوت، ساخته می شود؛ برای مثال از ترکیب اسم های مختلف با «پذیر» یا

«ناپذیر» می توان صفت های جدید ساخت مانند:

وصف + ناپذیر..... وصف ناپذیر؛ چیزی که نمی توان آن را وصف کرد

انعطاف + پذیر..... انعطاف پذیر؛ چیزی که به حالت های مختلف در بیاید

خستگی + ناپذیر..... خستگی ناپذیر؛ خسته و ناتوان نشدن حتی در شرایط سخت

*****

درس دوازدهم

صفت : کلمه ای است که بعد از اسم می آید و درباره آن توضیحی می دهد

برادر خوبم آمد / معلم مهربان رفت

کلمه های خوب و مهربان درباره ی اسم قبل از خود توضیح داده اند

برای تشخیص صفت می توانیم اسم را ساکن کرده و به ترکیب ، کلمه است اضافه کنیم در صورت با معنی بودن صفت است

معلم مهربان ، معلم مهربان است ، مهربان صفت است

کتاب من ، کتاب من است ، من صفت نیست

"حکیم دانا اندیشید"

حکیم : فاعل یا کننده کار

دانا : صفت و توضیحی برای حکیم

اندیشید: فعل و کامل کننده جمله

*****

درس سیزدهم

۱. معرفی واژه های دارای تکرار

گرداگرد ..... دور تا دور ، مکتب اتاقی است که همه گرداگرد آن می نشینیم

لبالب ..... پر و لبریز ، بر اثر بارندگی زیاد رودخانه لبالب از آب شده بود

سراسر ..... همه جا ، سراسر دشت پر از شقایق شده بود

دمادم ..... هر لحظه ، صدای تکبیر دمامد از هر سو شنیده می شد

۲. استعاره : استفاده از لفظ یا عبارتی به جای کلمه دیگر در شعر براساس شباهت آن دو کلمه . به نمونه های زیر توجه کنید

چون زهی زین کشتی بی ناخدای ؟ .... کشتی بی ناخدا استعاره از گهواره حضرت موسی است به جهت شباهت هر دو در نداشتن راهنما و تنهایی.

دایه اش سیلاب و موجش مادر است .... موج استعاره از تکان های گهواره توسط مادر است به جهت شباهت هر دو در تکان دادن بچه و آرام کردن او.

درس چهاردهم

علی سیب را خورد

علی : فاعل / سیب : مفعول / را : علامت مفعولی / خورد : فعل

این جمله از سه قسمت اصلی تشکیل شده است

مفعول : قسمتی از جمله است که جمله را کامل می کند

وقتی می گوئیم علی خورد ناخودآگاه می پرسیم : علی چه چیزی را خورد ؟

جمله به بخش دیگری برای کامل شدن نیاز دارد که جواب این سوال کامل کننده جمله است و مفعول نام دارد

*****

درس پانزدهم

ترکیب کلمه + زار ..... به نشانه زیاد و پر بودن از کلمه مورد نظر است . به نمونه های زیر توجه کنید

سبزه زار ..... جایی که پر از سبزه است

گندم زار ..... جایی که پر از گندم است

نی زار ..... جایی که نی روئیده است و پر از نی است

نمک زار ..... جایی که پر از نمک است

چمن زار ..... جایی که پر از چمن است

گل زار ..... جایی که پر از گل است

*****

درس شانزدهم

مریم روزنامه را روی میز گذاشت

مریم : فاعل / روزنامه را : مفعول / روی میز : مکان / گذاشت : فعل

این جمله از ۴ قسمت تشکیل شده است و همه ی بخش ها در کامل کردن جمله نقش دارند .

فعل : کامل کننده جمله و اصلی ترین قسمت جمله است و بدون فعل جمله ناقص است .

و در بعضی موارد جمله فقط همان یک فعل را دارد مانند آمدم

مفعول: یکی از بخش های کامل کننده جمله است که با طرح پرسش (چه کسی را و چه چیزی را) می توان آن را مشخص کرد .

فاعل : انجام دهنده کار و کننده کار است در جمله بالا چه کسی کار انجام داده است ؟ مریم

مکان و زمان : مشخص کننده زمان و مکان هستند ، روی میز

ترکیب بُن (ریشه فعل) + نَده ... ساختن ، کننده کار . نمونه های زیر را ببینید

بیننده : شخصی که چیزی را می بیند

گوینده : شخصی که چیزی را می گوید

شنونده : شخصی که چیزی را می شنود

راننده : شخصی که وسیله ای را می راند

خواننده : شخصی که چیزی یا کتابی را می خواند

بافنده : شخصی که چیزی را می بافد

حرف ربط

و : معنی دو جمله را به هم ارتباط می دهد مانند :

آرش نام خدا را به زبان آورد

با همه توان کمان را کشید

آرش نام خدا را به زبان آورد و با همه توان کمان را کشید .

اما و ولی : دو جمله را به هم ربط می دهد که معنی دو جمله با هم در تضاد است و مخالف هم هستند

می خواستم به مدرسه بروم

سرم به شدت درد می کرد

می خواستم به مدرسه بروم ولی سرم به شدت درد می کرد .

آن ها همه شهر را دنبال شیر کوچولو گشتند اما او را پیدا نکردند .

چون و زیرا : دو جمله را به هم ربط می دهد جمله اول معمولاً مفهومی را بیان می کند و جمله دوم دلیل آن را می گوید

شیر کوچولو از این ماجرا ها بی خبر بود ، چرا ؟؟؟؟

قدم یازدهمی را برنداشته بود

شیر کوچولو از این ماجراها بی خبر بود چون قدم یازدهمی را برنداشته بود .

حرفش را ادامه نداد چرا ؟؟؟؟

خوابش برده بود

حرفش را ادامه نداد زیرا خوابش برده بود

سپس و بعد : مفهوم جمله ها را به هم ربط می دهد و ترتیب زمانی را نشان می دهد

ابتدا در شهر مرند اقامت گزیدم سپس به تبریز رفتم . اول در شهر مرند بوده بعد به تبریز رفته است

نخستین کار پرستوها این است که لانه های سال گذشته خود را بیابند سپس اگر آسیب دیده باشد آن را مرمت کنند

اول - دومین - سوم - نخست - ابتدا - آخر ..... این کلمات نیز ترتیب زمانی را نشان می دهند

اول بهار زیبا دست به قلم گرفته است

دومین نقاش تابستان است

نقاش سوم پاییز رنگ های آتشین را انتخاب کرد